

»Folkresningen» i Sverige 1371.

En studie till Kalmarunionens svensk-norska förutsättningar.

Den kamp om Sveriges krona mellan mecklenburgare och folkungar, som inleddes genom Albrekts invasion från Tyskland år 1363, fortsatte med oförminskad styrka under de närmaste åren. En första överenskommelse mellan parterna träffades i Jönköping på högsommaren 1364, då tydligen en preliminär uppdelning av Sverige gjordes vid det stillestånd, som slöts. Enligt den mecklenburgska källan för dessa händelser, Libellus Magnipolensis, avstodo Magnus och Håkan hela Sverige med undantag av Västergötland. Detta avstående har dock med all sannolikhet ej varit definitivt¹. I varje fall prövade folkungarna redan följande år en återerövring men ledo därvid det avgörande nederlaget vid Gata. Håkan undkom med nöd; Magnus blev fången och sattes i tornet på Stockholms slott. Striden fortsattes under de närmaste åren av Håkan, och allt vidare kretsar av de baltiska länderna inblandades däri: Valdemar Atterdag stödde, mer eller mindre uppriktigt, sin svärson Håkan, å motsatta sidan inträdde sjöstäderna, Hansan, i de stridandes led. Valdemar och Håkan ledo svåra motgångar. Håkan ingick 1368 stillestånd med Hansan, och Valdemars råd slöt 1369 sin ofördelaktiga fred med samma makt. Endast de ursprungliga antagonisterna stodo därefter mot varandra. De underhand-

Använda förkortningar:

D. N. = Diplomatarium Norvegicum.

H. R. = Hanserecesse.

S. R. P. = Svenska Riksarchivets pergamentsbrev.

Sv. Tr. = Sveriges Traktater.

¹ I. Andersson, Källstudier till Sveriges historia 1230—1436, sid. 251.

lade under loppet av år 1370 om fred, men utan resultat¹. Under sådana förhållanden syntes striden komma att återupptagas år 1371. Utgångsläget var nu ungefär detsamma som 1365. Under de gångna krigsåren hade Sveriges västra provinser, Västergötland, Värmland och Dal, intagit en oviss ställning: 1364—65 synas de ha lytt under Håkan, 1367 syntes Albrekt skola komma i besittning av Västergötlands huvudfäste Axevall genom att utnyttja Magnus fångenskap², men vid årsskiftet 1370—71 var med säkerhet både Västergötland med Axevall och Värmland, tydligen också Dal, i Håkans besittning³. Denna omständighet är en av de viktigaste förutläggningarna för det kommande årets händelser.

Kännedomen om vad som tilldrog sig i Sverige under första delen av år 1371, egentligen ända fram till högsommaren, då även Håkan själv uppenbarade sig på skådeplatsen, förmedlas enligt vedertagen uppfattning huvudsakligen genom tvenne dokument av sinsemellan olika slag⁴. Den bild dessa dokument ge av händelserna, är icke helt densamma. Det ena dokumentet, ett upprop från klerker och lekmän i landet ovanskogs, är ej bevarat i original, endast i den form, vari Olaus Petri i sin svenska krönika avtryckt detsamma. Enligt de uppgifter det innehåller, har det avseende på en mot Albrekt till förmån för den fångne konung Magnus igångsatt resning. Det andra är traktaten om det stillestånd, som Albrekts anhängare i april 1371 avslöto med

¹ Sv. Tr. II, s. 401 ff.

² Ett från detta år bevarat dokument bringar på tal, att Axevall skulle överlämnas till Albrekt (S. R. P. n:r 752; jmf. n:r 733).

³ Den 28 februari 1371 utfärdade Håkan från Aranäs slott i Västergötland vissa befallningar till Värmlands befolkning (S. R. P. n:r 1855). Den 15 febr. s. å. befallde Laurens Björnsson, en av Håkans trogna anhängare och föregående år en av fredsunderhandlarna med Sverige, som hövitsman på Axevall (Styffe, Bidrag till Skandinaviens historia, I, sid. LVI, not). — Om kyrkans ställning till folkungarna, spec. Skara stift, se Brilioth, Svensk kyrka, kungadöme och påvemakt 1363—1414, sid. 45 f. och 65.

⁴ Inga berättande källor från samtiden ha något att meddela om här ifrågavarande händelser, varken svenska annaler eller isländska (jmf. Isl. Ann., sid. 280 under 1374, sid. 363 under 1372 och sid. 411 under 1375).

en framför Stockholm lägrad väpnad styrka, såsom vars ledare uppträda ett antal riddare och väpnare av svensk och norsk härstamning.

Det är i allmänhet det hos Olaus Petri bevarade dokumentet, som fått ge grundfärgen till framställningen av händelserna i Sverige under ifrågavarande tid. Den förste som mera ingående behandlat frågan, Styffe, kombinerar visserligen båda källornas uppgifter: ur uppropet hos Olaus Petri tar han folkresningen, stridens demokratiska karaktär, ur stilleståndsdocumentet utläser han, att herrarna satt sig i spetsen för denna¹. För senare svenska historieskrivare har emellertid uppropet varit avgörande. Hans Hildebrand uppfattar rörelsen som en allmogeresning och ser i det hos Olaus Petri bevarade brevet ett svar på en konung Magnus' från tidigare tid föreliggande kallelse till riksdag: folket vill sluta sig kring en fosterländsk konung för att bekämpa stormännen². Tunberg ger en modifikation av denna uppfattning; han ser i stilleståndsfordragets undertecknare den nationella rörelsens ledare, »konung Håkans svenska anhängare»³. Huvudsynpunkten har sålunda i allmänhet varit att betrakta de ifrågavarande händelserna som resultatet av en folklig rörelse, såsom demokratisk politik, förebådande 1400-talets. Vad som framför allt talar däremot, har Styffe antytt i förbigående: han har sett, »att flera af de personer», vilka nämnas »såsom hufvudmän för den anfallande hären, voro antingen anställda i konung Hakons tjänst eller åtminstone bosatta i de provinser, som erkände honom, och kanske t. o. m. en eller annan infödd norrman». Dock medför detta för honom endast en modifikation av grunduppfattningen⁴.

¹ Styffe, Bidrag I, sid. LVII.

² H. Hildebrand, Sveriges Historia II, sid. 290 f.

³ S. Tunberg, Äldre medeltiden, s. 282 ff.

⁴ Styffe, a. st., not. Hans uppfattning synes följas av Munch, Det norske folks historie, Anden Hovedafd. I, sid. 831 f. Schäfer, Die Hansestädte und König Valdemar von Dänemark, sid. 531, ger uttryck åt en liknande mening, men går ej närmare in på frågan. A. Taranger har i Norges Historie, III: 1, sid. 132 ff. givit en framställning, där han kraftigare betonar de norska och västsvenska stormännens roll.

För att komma till klarhet i frågan är i första hand en närmare analys av de båda dokumenten av nöden. Början göres då lämpligen med traktaten om stilleståndet den 15 april 1371.¹

Traktatens datering är klar, den ger detaljerat besked om den situation, ur vilken den framgått; dess utställare äro kända. Att utöver sigillskåren endast ett av de vidfästa sigillen samt 12 sigillremсор, några med spår av vidfästa sigill, bevarats, bör ej misstänkliggöra dess giltighet. Den är av följande innehåll. Albrekts anhängare i Sverige, representerade bl. a. av marsken Karl Ulfsson av Tofta, Albrekts ämbetsman Bo Jonsson, Stockholms stad, samt ytterligare nio riddare och sexton svenner, sluta fördrag med »hederlikum mannom ok herrom» biskop Nils av Linköping samt tio riddare och aderton svenner jämte alla deras hjälpare, riddare och svenner, klerker, köpmän, bönder och bokarlar, gällande till pingstdag (den 25 maj) och därefter fyra veckor efter uppsägelsedagen. Under denna tid skola alla deras personer samt deras gods och panter på båda sidor vara betryggade, även om Albrekt eller hans fader innan dess komme till Stockholm². Konung Magnus skall hållas »hederlikæ ok myuklikæ» och ej bortföras från Sverige. Av land och orter, som Bo Jonsson innehade å konungens vägnar, då denne for utrikes, skall han och hans ombud ej »bewæria» sig, undantagandes av lagliga ingälder och restantier, som böra inkrävas under den tid stilleståndet varar.

Själva fördragsbestämmelserna äro knappa; dock innehåller brevet värdefulla upplysningar. En mot Albrekt fientlig här står utanför Stockholm³. Vid förhandlingarna föres

¹ Traktaten i Riksarkivet, tryckt hos Styffe, Bidrag I, sid. 130 ff. och i Sv. Tr. II, sid. 424 ff.

² Albrekt kan konstateras i Mecklenburg från julen 1370; för hans itinerarium för denna tid se Brilioth, a. a. sid. 56, not 1.

³ Det heter i brevet, att fördraget slutes med de namngivna herrarna och alla deras hjälpare, riddare, svenner, klerker, köpmän, bönder och bokarlar, nämnda och onämnda, som äro i deras följe eller var helst de äro. Detta är en fast formel och inga slutsatser om rörelsens karaktär kunna dragas utifrån denna passus.

dess talan av en biskop och 28 världsliga stormän. Medan motsidans fördragsutställare säga sig representera konung Albrekt, nämnes i dokumentet intet om att de företräda andra intressen än sina egna. Att de icke desto mindre äro lierade med folkungarna, därom vittnar stilleståndets bestämmelse om konung Magnus' fångenskap; för övrigt stipuleras, att det för tillfället rådande läget ifråga om förläningar och skatteuppbörd skall bibehållas inom riket tills vidare. Men för bestämmandet av innebörden i detta krigståg, som lett till ifrågavarande traktats uppsättande, ger den ännu en synnerligen viktig utgångspunkt: den meddelar namnen på 29 av dess ledare. För en undersökning av tåget mot Stockholm i april 1371 och dess karaktär torde detta vara den viktigaste källuppgiften. Dess värde har Styffe insett, men endast helt flyktigt berört densamma⁴. En närmare bestämning av stilleståndsfördragets utställare är ägnad att ge säkrare möjligheter att bedöma resningen 1371.

Början göres här med de tio riddare, vilka uppräknas bland dem, som slutit stilleståndet. Dessa äro: Erik Kettilsson, Nanne Abjörnsson, Jon Uddson, Magnus Sture, Knut Algots-son, Birger Turesson, Ulf Jonsson, Ulf Holmgersson, Ragvald Philipsson, Fjellar Pik.

Erik Kettilsson, den förstnämnde av dessa, var en trogen och uppskattad anhängare av folkungarna. I ett brev från 1363 omtalas han som marsk i Värmland⁵ och nämnes 1367 »marsk i Sverige»⁶. Han har ägt åtskilliga gods i de västra provinserna: 1363 får han Ås i Värmland och 1367 upplåtas åt honom andra gods i samma landskap⁴; i februari 1371 får han Agneholms fögderi öster om Vätern⁵ och längre fram kan han konstateras som godsinnehavare på flera ställen bl. a. i Västergötland och Värmland⁶. Som norsk rådsherre möter han flera gånger⁷. Han har dock även haft gårdar i östra Sverige:

¹ Styffe, Bidrag I, sid. LVII, not.

² S. R. P. nr. 588.

³ Perg. brev i U. U. B., 1367 9/1.

⁴ Se senast anf. två brev.

⁵ S. R. P. nr. 1855.

⁶ D. N. I, nr. 452; VII, nr. 320; S. R. P. nr. 1004 och 1036.

⁷ T. ex. D. N. II, nr. 459; VIII, nr. 191 och 199.

i augusti 1367 köper han en gård på Öland och 1386 förvärvar han en i Östergötland¹. Emellertid är han hela tiden tydligt knuten till de västra gränslandskapen, och han har här sin gård Dalaborg i Dalaland. Ömsom innehavare av ämbeten inom båda de skandinaviska länderna, är han en typisk representant för den svensk-norska adeln².

Om Nanne Abjörnsson är mindre känt. Han kan under inbördeskriget 1364 konstateras bland Magnus' anhängare och har då gods i Västergötland³; även i Östergötland, nära Ske-ninge, har han ägt fastigheter⁴. Längre fram köper han en gård i Vestbo härad i Småland och synes 1379 och 1392 inneha gårdar i Östergötland⁵.

Jon Uddsson ägde under 1360-talet gods i olika delar av Västergötland⁶. Han torde vara identisk med den norske råds-herren Jon Oddasson under 1370-talet⁷. Emellertid påträffas han 1365 ²⁶/₆ i Västerås, varför hans ställning vid denna tid ej synes fullt klar⁸.

Magnus Sture framträder ej nämnvärt i de samtida doku-menten, och några uppgifter om hans gods stå ej att finna⁹.

Knut Algotsson är åter en av de mera framträdande bland de sigillrande herrarna. Det är känt, att han 1371 och 1373 ägde gods i Västergötland¹⁰. Hans förbindelser med den norske godsägaren Jon Martinsson bestyrkas av flera brev¹¹. Hans nära anslutning till folkungarna var naturlig, då han var broder till Magnus' fördrivne hjälpare Bengt Algotsson. Senare på 1370-talet bortskänker hans dotter gods i Östergötland¹².

Däremot synes Birger Turesson under 1360-talet ha vistats

¹ S. R. P. nr. 783; D. N. X, nr. 83. Öland har tydligen varit i Håkans våld, trots Albrekts övergång dit sommaren 1367. Håkan hade erövrat Borg-holm 1366 (H. R. I, nr. 388).

² Munch, a. a. sid. 750.

³ S. R. P. nr. 596 (i Kinds hd).

⁴ S. R. P. nr. 598.

⁵ S. R. P. nr. 1145, 1397 och 2610.

⁶ S. R. P. nr. 549 och 771.

⁷ D. N. II, nr. 459; jmf. Munch, a. a. sid. 833.

⁸ S. R. P. nr. 655.

⁹ Magnus Sture beseglar 1371 ⁷/₄ ett pantebrev mellan Knut Algotsson och Gaute Eriksson (D. N. VII, nr. 280). Om hans förbindelse med folk-ungarna jmf. Styffe, Bidrag I, sid. LIII.

¹⁰ D. N. VII, nr. 280 och 290.

¹¹ D. N. I, nr. 464; II, nr. 470 och 477.

¹² S. R. P. nr. 1137.

i det egentliga Sverige under fredliga förhållanden¹. Om honom är för övrigt intet bekant.

Så mycket mera intresse erbjuder Ulf Jonsson, väl att skilja från väpnaren med samma namn, som först längre fram nämnes som riddare. Han tillhörde en av Norges förnämsta ätter och var son till Jon Haftorsson². Hans moder, Birgitta Knutsdotter, hade gods i Sverige, bland annat i Värmland, och var av svensk börd³. Ulf Jonsson har innehaft gods i de västra provinserna⁴ och är efter 1378 häradshövding på Dal⁵. Samtidigt har han bibehållit sin inflytelserika ställning i Norge, där han 1369 nämnes som riksråd och 1388 är med bland dem som välja Margareta⁶. På grund av sina gods och sina släkt-skapsförhållanden samt sin politiska ställning hade han så-lunda intressen att bevaka i båda rikena⁷.

Ulf Holmgersson var genom gifte besläktad med den förre: hans hustru var Cecilia, syster till Ulf Jonsson⁸. Han hade gods i Småland⁹, men uppträder senare även som godsägare i nordöstra Västergötland¹⁰. 1365 i juni är han i Sverige¹¹, men fungerar 1369 som norsk rådsherre¹² och påträffas som sådan även under 1370- och 1380-talen¹³. Hans ställning till de båda rikena överensstämmer sålunda nära med hans svåger Ulf Jonssons.

Ragvald Filipsson har beseglat ett brev i Sverige jämte biskop Nils av Linköping och Erik Kettilsson samt vissa av Albrekts anhängare i september 1370, d. v. s. den tid, då de stilleståndsförhandlingar pågingo mellan Albrekt och folkungarna,

¹ T. ex. S. R. P. nr. 674.

² D. N. X, nr. 124; jmf. Munch, a. a. sid. 904.

³ D. N. XVI, nr. 10; K. H. Karlsson, Genealogiska anteckningar. 5. Roos af Ervalla och Roos av Hjelmäter (Personhistorisk Tidskr. 1909, sid. 82 och 84). Om hennes förbindelse med Sverige se även D. N. II, nr. 673.

⁴ D. N. VI, nr. 352.

⁵ S. R. P. nr. 1364.

⁶ D. N. VIII, nr. 185; III, nr. 477.

⁷ Ulf Jonsson blev stamfader för en svensk ätt (se K. H. Karlsson, a. a. sid. 82 ff).

⁸ D. N. XVI, nr. 151, jmf. med VII, nr. 319; jmf. K. H. Karlsson, a. a. sid. 82 f.

⁹ D. N. V, nr. 241.

¹⁰ S. R. P. nr. 2200.

¹¹ S. R. P. nr. 655.

¹² T. ex. D. N. VIII, nr. 185.

¹³ D. N. II, nr. 459; III, nr. 477.

vilka påbörjats under föregående månad¹. Under 1380-talet har han gods i Västerås stift och är häradshövding i Västmanland (Seunda-Gorunda hundare)².

Fjellar Pik var en av Magnus trognaste anhängare. Under inbördeskriget i Sverige 1364 var han en av de fyra herrar, som avslöte stilleståndet i april³. 1369 användes han av Håkan i Norge som sändebud till Hansan⁴. Om hans gods är ingenting bekant.

Aderton väpnare nämnas som deltagande i stilleståndsfordraget, nämligen Ulf Jonsson, Axel Kettilsson, Tubbe Eriksson, Bardh Evindsson, Johan Gregersson, Klemet Petersson, Peter Israelsson, Bendikt Niklison, Gynther, Peter Brodersson, Johan Martinsson, Amund Hatt, Ture Eriksson, Gustaf Lafrensson, Abram Andersson, Olaf Svensson, Alf Haraldsson och Henrik Michelsdorp. Om dessa är följande känt.

Ulf Jonsson nämnes först. Han tillhörde den deputation, som i augusti 1370 avsändes från Norge för att underhandla med Albrekt om stillestånd⁵. Under 1380-talet möter han som häradshövding och lagman i östra Sverige.⁶

Axel Kettilsson var på ett eller annat sätt befryndad med Erik Kettilsson, folkungarnas trogne man, och nämnes 1396 som dennes närmaste arvinge⁷. Han är i folkungarnas tjänst 1366 som medhjälpare åt hövitsmannen på Bohus Narve Ingevaldsson⁸.

Tubbe Eriksson har år 1372 skrivit ett brev till Magnus och Håkan med förfrågan, om de vilja ha hans tjänst samt om de vilja unna honom något »j Vestragötland», då han ej vill fara »tel Noreghes»⁹. Han synes vara besläktad eller stå i nära förbindelse med Nanne Abjörnsson¹⁰. 1381 uppträder han som häradshövding i Vestbo härad i västra Småland¹¹.

¹ S. R. P. nr. 952. Om stilleståndet se Sv. Tr. II, sid. 401 f.

² S. R. P. nr. 2179 och 2284. Han beseglar 1375 tillsammans med Ulf Holmgersson dokument i Tönsberg.

³ Styffe, Bidrag, I, sid. 45 f.

⁴ D. N. VIII, nr. 185 (jmf. H. R. I, sid. 452: Nellaro (!) Piik).

⁵ Sv. Tr. II, sid. 402, not.

⁶ S. R. P. nr. 1551 och 2447. Jmf. Styffe, Bidrag, I, sid. LIV.

⁷ S. R. P. nr. 2827. Jmf. Styffe, Skandinavien under unionstiden, sid. 61, samt Danske Archivregistraturer, I, sid. 80.

⁸ D. N. III, nr. 352.

⁹ D. N. IV, nr. 501. Om tolkningen av detta brev se Sv. Tr. II, sid. 430 f., not.

¹⁰ S. R. P. nr. 1397.

¹¹ S. R. P. nr. 1612.

Bardh Evindsson är av namnet att döma norrman; han har år 1369 ratificerat ett fördrag med Hansan¹.

Johan Gregersson kan ej konstateras ha förbindelse med folkungarna; under 1380-talet har han godsbesittningar i Öst-sverige².

Klemet Petersson blev under inbördeskriget tillfångatagen av Albrekts trupper, men blev kort därefter frigiven³. Vid Håkans underhandlingar med Hansan 1370 omtalas Klemet som konungens vän, och det heter, att han under föregående krig mist sina egendomar på Öland genom Hansan och dess förbundna⁴. Han har även ägt andra gods i östra Sverige⁵. Med väpnaren Ulf Jonsson var han närmare besläktad (»magh»)⁶.

Peter Israelsson, son till Israel Birgersson⁷, påträffas ej tidigare i dokumenten. Under 1370-talet beseglar och utställer han brev i Sverige tillsammans med Albrekts anhängare⁸.

Bendikt Niklison synes svår att med visshet identifiera, då sigill saknas på dokumentet och flera herrar med samma namn påträffas vid ifrågavarande tid⁹. Efter Munchs förmodan skulle han vara identisk med den norske rådsherren med detta namn¹⁰. Det torde vara säkrast att lämna saken oavgjord.

Gynther torde med tämlig säkerhet kunna identifieras med medlemmen av norska riksrådet Gynther de Wedhousen, som omtalas på 1370-talet¹¹.

Om Peter Brodersson upplysa diplomerna intet.

Johan Martinsson finnes däremot omtalad i ett ovanligt stort antal brev. Om hans börd är intet känt med säkerhet¹²; det är emellertid bekant, att han var gift med Agnes Sigurdsdotter, dotter till Sigurd Haftorsson, en av Norges största godsägare och broder till den ovan omtalade Jon Haftorsson¹³. Johan Martinssons gods ha varit belägna i olika delar av

¹ D. N. VIII, nr. 188.

² S. R. P. passim, särskilt nr. 2408 och 2780.

³ S. R. P. nr. 632.

⁴ H. R. II, sid. 13.

⁵ S. R. P. nr. 1258 och 2572.

⁶ S. R. P. nr. 2572 och 1366.

⁷ Styffe, Skandinavien under unionstiden, sid. 227.

⁸ S. R. P. nr. 1181 och 1461.

⁹ Jmf. S. R. P., registret.

¹⁰ Munch, a. a. sid. 833.

¹¹ D. N. II, nr. 459; jmf. Munch, a. a. sid. 833.

¹² Munch, a. a. sid. 903, not 3.

¹³ Jmf. D. N. I, nr. 621.

Norge¹, men han har även innehaft egendomar i Värmland, Dalsland och Västergötland². Vid ett tillfälle köper han gods av Knut Algotsson³. Johan Martinsson är sålunda godsägare i stor skala såväl i Norge som i Västsverige.

Amund Hatt uppträder längre fram som innehavare av flera gårdar i de västsvenska provinserna, speciellt i Värmland⁴. I denna provins är han även mot århundradets slut hövitsman och lagman⁵.

Ture Eriksson innehade gods i Östergötland, vilka under inbördeskriget bortskänktes av Albrekt: detta innebär, att de indragits⁶. På 1380-talet disponerar han åter gårdar i detta landskap⁷.

Gustaf Lafrensson påträffas icke i samtida dokument.

Om Abram Andersson är intet annat med säkerhet bekant än att han haft flera gårdar i Värmland⁸. Huruvida han är identisk med den Abram Andersson, som i augusti 1371 i Oslo avhämtade varor, är ej säkert⁹.

Om Olaf Svensson är ingenting känt.

Alf Haraldsson var gift med den förut omtalade Jon Martinssons dotter Katarina¹⁰. Hans gods synas ha legat i Norge. Han har varit norsk rådsherre¹¹.

Henrik Michelsdorp slutligen är ej känd i annan egenskap än som norskt riksråd, ofta anlitad av Håkan¹². Han var även med bland de underhandlare, som Håkan 1370 skickade till Sverige¹³.

Därmed äro de deltagande riddarna och väpnarna genomgångna. Det återstår endast biskop Nils av Linköping, vilken intar en särställning såsom den ende icke världslige stormannen. Sedan konung Magnus hösten 1363 hos påven anhållit, att bi-

¹ D. N. särskilt I och II, passim.

² D. N. II, nr. 470, 477, 480, 549, 560; XVI, nr. 42.

³ D. N. VII, nr. 290.

⁴ T. ex. S. R. P. nr. 2274, 2464, 2643, 2932, 3076 m. fl.

⁵ S. R. P. nr. 2864 och D. N. VI, nr. 352.

⁶ Genom ett från Åbo 1365 utfärdat brev hade Albrekt överlåtit en Ture Erikssons egendom på Bo Bosson; sedan han funnit att T. E. redan 1364 avträtt samma egendom till Håkan Fadersson, dömer han, att denne senare må behålla den (S. R. P. nr. 606 och 730).

⁷ S. R. P. nr 2170.

⁸ S. R. P. nr. 2492.

⁹ D. N. VI, nr. 278.

¹⁰ Norges Historie III, 1, sid. 172; jmf. D. N. I, nr. 621.

¹¹ T. ex. D. N. I, nr. 469; VIII, nr. 188 och 199.

¹² D. N. I, nr. 469; VIII, nr. 188 och 191.

¹³ Sv. Tr. II, sid. 402, not.

skop Nils på grund av sina stämplingar mot riket måtte avsättas¹, bestämdes, att denne skulle placeras på annat håll och i hans ställe insättas den folkungarna närstående Gotskalk Falkdal². Men dessa påvliga bestämmelser blevo ej genomförda. Ännu 1371 satt biskop Nils ostörd i Linköping. Av en eller annan anledning har han emellertid funnit sin ställning riskabel. Någon närmare motivering för hans partitagande vid detta tillfälle kan icke ges.

Granskningen av de mot Albrekt fientliga herrar, som slutit stilleståndet, ger vid handen, att bestämda karaktäristika utmärka de flesta av dem, om vilka dokumenten ha något utförligare att berätta. De låta sig med ledning härav uppdelas i vissa grupper.

Främst torde man kunna ställa den grupp, vilken man kan beteckna som tillhörande en svensk-norsk godsägareadel; de olika personerna inom denna äro ofta nära förbundna genom släktskap och godsförbindelser. Gruppens existens har observerats av Munch, och Tunberg har även i annat sammanhang påpekat beröringen mellan svenska och norska ätter under föreningen mellan västra Sverige och Norge³. Munch har karaktäriserat dessa stormän med de träffande orden, att deras nationalitet synes i viss mån svävande⁴. Bland dem märkes i främsta rummet riddaren Ulf Jonsson, tillhörande Haftorssonernas mäktiga och rika släkt. Den särregna, ovan karaktäriserade mellanställning mellan de båda rikena, som han intar såväl i fråga om gods innehav och släktskapsförbindelser som rent politiskt, gör honom till en synnerligen typisk exponent för gruppen. Jämte Ulf Jonsson märkes Ulf Holmgersson, gift med hans syster, godsägare i Sverige och rådsherre i Norge, den till sin nationalitet okände Johan Martinsson, gift med en kusin till Ulf Jonsson och

¹ I. Andersson, a. a. sid. 231 f.; Y. Brilioth, Svensk kyrka, kungadöme och påvemakt, sid. 35 f. och 66 ff.

² Se härom Brilioth, a. a. sid. 66, och Tunberg, a. a. sid. 284.

³ Munch, a. a. sid. 831; jmf. Tunberg, a. a. sid. 307.

⁴ Munchs åsikt (a. a. sid. 831), att upproret »var fremskyndet ved de Sendebud, der forrige Aar paa Kong Haakons Vegne havde været oppe i Sverige og dagthinget», synes ej ha något stöd i fakta.

ägare till stora egendomar i Norge och västra Sverige, samt Alf Haraldsson, svärson till Johan Martinsson och en framträdande man i Norge.

En annan grupp bland stilleståndets undertecknare utgöres av sådana svenska herrar, vilka synas haft sina viktigaste gods- och ämbetsinnehav förlagda till de västra svenska provinserna och av denna anledning slutit sig till folkungarna under inbördeskriget. Främst bland dessa står Erik Kettilsson, en typ för de västsvenska stormännen, godsägare framför allt i Värmland, Dalsland och Västergötland samt innehavare av ett flertal ämbeten i samma trakter. Hit höra även Knut Algotsson, som dessutom stått i affärsförbindelser med en av den förut nämnda stormansgruppens medlemmar, och Axel Kettilsson, som stod marsken Erik Kettilsson nära. Även Amund Hatt synes kunna räknas till denna kategori, ehuru han först senare kan konstateras som godsägare och ämbetsman i de västra provinserna, och vidare även Abram Andersson.

En belysande mellanställning intar Tubbe Eriksson. Sedan fred slutits, vänder han sig till konungarna Magnus och Håkan med anhållan om förläningar i Västergötland; till Norge vill han emellertid icke bege sig.

Om ett par av fördragets undertecknare ge vidare dokumenten några för den här behandlade frågan viktiga underrettelser. Utan att man för övrigt har sig något bekant om deras förhållanden, är det känt, att de fallit offer för den indragning, som Albrekt efter sin seger i Sverige, låtit övergå sina motståndares gods, tydligen i stor utsträckning. Det är Klemet Petersson och Ture Eriksson.

Det är antagligt att även övriga herrar, som följt folkungarna till Norge, drabbats av samma öde¹. Till dessa hör Fjällar Pik, vilken lämnat Sverige för att i Norge tjäna Magnus och Håkan; även Magnus Sture samt väpnaren Ulf Jons-son kunna räknas till dem². Om dessas gods och deras läge meddela dokumenten ingenting, och det kan sålunda icke

¹ Se nedan sid. 47.

² Jmf. Styffe, Bidrag I, sid. LIII f.

avgöras, om de höra till den västsvenska gruppen eller till den sist nämnda, men deras ställningstagande är av samma art som de förut nämnda svenska anhängarna av folkungarna.

De övriga herrar, som ingått stilleståndet, framstå ej så tydligt i ljuset av dokumenten. Vissa av dem synas vara rena norrmän, så t. ex. Gynther och av namnet att döma Bard Evindsson. Härtill komma en del svenska herrar, om vilka det är bekant, att de under 1360-talet eller någon del därav stått i fredligt förhållande till mecklenburgarna. Att fastslå datum för deras övergång till Albrekts motståndare eller klargöra anledningen därtill, är icke möjligt och icke heller nödvändigt. Ingen av dem hör till de mera betydande och bemärkta bland fördragsutställarna.

I huvudsak är det alltså fråga om en adelssammanslutning av både norrmän och svenskar, vilka förbindas av de mäktiga och inflytelserika svensk-norska herrarna och av godsägare från Sveriges västra, under folkungarnas välde kvarstående provinser. Ett stort antal av de i striden mot Albrekt 1371 deltagande svenska herrarna har i inbördeskriget 1364 ställt sig på Magnus' och Håkans sida¹.

Den svenska adeln synes vid Albrekts inkallelse och senare hava varit i viss mån lokalt bestämd med hänsyn till sitt partitagande. Detta gäller också Albrekts anhängare. Det här analyserade dokumentet innehåller särdeles rikhaltiga uppgifter även angående dessa². Liksom folkungapartiets grundstomme i Sverige utgöres av västsvenska eller eljest mot Norge orienterade stormän, gruppera sig Albrekts anhängare kring vissa huvudgestalter, som härstamma från eller ha sina huvudintressen i östra Sverige. Herrar från Mälardalen och Östergötland, över huvud hela Östsverige, stå här vid sidan av de halvtyska städerna längs Sveriges ostkust, framför alla

¹ Den verkställda genomgången av materialet torde i sin mån bestyrka den uppfattning av den svensk-norska unionen, som framlagts av Gottfrid Carlsson (Den svensk-norska unionen under Magnus Eriksson).

² Påpekat av Brilioth, a. a. sid. 66.

Stockholm, som Albrekts viktigaste anhängare¹. Några exempel, valda bland dem som slutit stilleståndsfördraget, skola belysa detta förhållande.

Först och främst märkas bland Albrekts anhängare Karl Ulfsson av Tofta, lagman i Uppland, och Bo Jonsson, som innehade mängder av gods i Östergötland och även i övriga östsvenska och finska landskap². Anund Jonsson innehade bland annat gods i Västmanland och Södermanland; han blev senare lagman på Öland. Arvid Gustavsson var lagman i Finland. Harald Kase hade egendomar i Östergötland; Sten Bengtsson hade gods över stora delar av östra Sverige och var senare häradshövding i Simtuna härad i Uppland. Ett påfallande stort antal av dessa herrar innehade tidigare eller senare ämbeten i östra Sverige, särskilt som häradshövdingar³.

Den uppdelning av Sverige, som skedde mellan Albrekt och folkungarna och mer eller mindre stabilt höll sig under de följande striderna, motsvarar sålunda i viss mån de områden, där de viktigaste maktfaktorerna tenderat åt ena eller andra hållet.

Med stilleståndsfördraget som basis kan nu det hos Olaus Petri bevarade uppropet upptagas till undersökning. Detta är i alla avseenden av en helt annan karaktär än fördraget. Det meddelas av Olaus Petri i hans för övrigt på de äldre berättande källorna byggda framställning av denna tid och lyder i översättning:

Alla klerker och lekmän, som bo ovenskogs, ovanför Tiveden och Kolmården, sända alla dem som bo och bygga nedanför nämnda skogar hälsning med Gudi! Våld och orätt, tråldom och omildhet, som I och vi och all Sveriges allmoge hava lidit av tyskarna, sedan hertigen av Mecklenburg och hans son Albrekt, som skulle vara vår konung, finga makt över oss,

¹ I. Andersson, a. a. sid. 245 och 247 f.

² Rosman, Bjärka-Säby och dess ägare, sid. 180 ff., i synnerhet den särdeles belysande kartan sid. 194.

³ Uppgifter härom i S. R. P.; för ämbetsuppgifterna se registret.

det kära vi för vår Gud, Jesus Krist och hans kära moder S. Maria, S. Petrus, S. Paulus, S. Laurentius, S. Erik, S. Sigfrid, S. Henrik och S. Eskil, som äro rikets skyddshelgon, och för alla helgon och för alla goda kristna män, konungar, hertigar, hövdingar, herrar och städer, av rätta nöd, som vi kunna och måga bevisa, var vi skola, och som vi ofta kärat inför förenämnde herr Albrekt, som skulle vara vår konung, vilken är en rätt menedare och hans fader Sveriges rikets rätte förrädare. Men vi ha icke fått någon hjälp eller lisa, vilket är uppenbart för alla i detta land och skall varda uppenbart så vitt kristenheten är. Vi vedersäga förenämnde herr Albrekt och hans fader och alla tyskar över allt Sveriges rike, vilka ha oss illa hannat (o: hanterat) både till liv och lemmar och på allt sätt minskat vårt gods, frid och fräse. Vi vilja hålla oss under Gud och hans kära moder S. Maria och under de förenämnda heliga rikets skyddshelgon, under den ärlige och gode herren konung Magnus, fast han är fången, vilken vi vilja hjälpa av den vanda med all vår makt, och ha hopp till Gud under honom, att vi skola bliva med honom under rätt och lag. Med alla dem som vilja bliva med oss, vilja vi gladeligen leva och dö, och de som stånda oss emot och ej vilja hjälpa oss, dem vilja vi krossa och fördärva och hålla lika med de tyska, så länge någon av oss lever, det må vara klerker eller lekmän, höge eller låge. Låten oss nu höra, att I ären med; på oss skall icke brista. Vill rikens råd, oss förestända, vilja vi det gärna; vilja de ej, då skall skulden vara deras, ändå att skadan är både deras och vår¹.

Vad som först frapperar i detta dokument, är att ingen egentlig datering gives, vare sig i brevet självt eller av Olaus Petri. Det insattes av den senare i sitt sammanhang med följande allmänna inledning: »Då nu konung Magnus så satt i fängelse, beflitade sig konung Håkan med all makt, att han skulle få honom lös, och uppväckte landet mot konung Albrekt, och har på den tiden ganska illa stått till här i riket. Till bevis härför har man insatt en kopia av ett brev, som upplanningarna ha skrivit till östgötar och västgötar»². Olaus Petri ger sålunda ingen annan tidsbestämning än Magnus' fängelsetid (1365—1371). Brevet anföres omedelbart efter en notis av år 1366 och följes omedelbart av en skildring av

¹ Olaus Petris Svenska krönika, ed. Klemming, sid. 141 f.

² Ibidem sid. 141.

1371 års händelser. Messenius omtalar i Scandia samma brev, men hänför det till år 1367. Huruvida han här verkligen haft någon uppgift utöver Olaus Petri eller hans datering endast är en konstruktion, byggd på det sammanhang, vari brevet nämnes hos mästare Olof, är ej fullt klart¹.

Vidare finnes intet i dokumentet, som bär vittne om att det verkligen utfärdats. Olaus Petri lämnar som vanligt inga meddelanden om sigillering eller brevets yttre skick för övrigt. En inledningsformel av det slag, som förekommer i detta dokument, torde dessutom vara tämligen enastående. Den ger ingen uppgift på utställarnas namn utan endast ett allmänt hållet uttryck: »alla klerker och lekmän, som bo ovanskogs, ovanför Tiveden och Kolmården».

Detta allt gör upprippet i viss mån osäkert: dess datering är okänd, dess utställare likaså, intet vittnesbörd finnes, att det verkligen blivit utfärdat. Det skulle under sådana förhållanden kunna vara ett utkast eller koncept, som kommit under mästare Olofs ögon; det skulle också kunna vara en senare, på litterär väg tillkommen text.

En analys av uppriplets innehåll är egnad att här vägleda.

Granskar man närmare de tankar, upprippet ger uttryck åt, kunna följande iakttagelser göras. Dess demokratiska karaktär, som i allmänhet betonats och även fått bestämma uppfattningen av den rörelse, det satts i samband med, är i hög grad tvivelaktig. Det är sant, att det säger sig utgå från »alla klerker och lekmän» i en viss del av riket och vända sig till desamma i en annan landsdel med klagomål över

¹ Styffe påpekar i Bidrag I, sid. LVII, not, att det är sannolikt, att ifrågavarande proklamation »icke hör till år 1367, dit den av Messenius och andra blivit hänförd», emedan »icke spår till någon allmän resning finnes i handlingarna för den tiden». Jmf. vidare Sv. Tr. II, sid. 426, not. — I rikshandbogens samling av avskrifter från nyare tid finnes en kopia av upprippet med dateringen 1367; tydligen är även denna framkallad av Messenius' uppgift. Utan en detaljerad undersökning av Messenius' sätt att handskas med medeltida källor kan saken ej avgöras. — A priori låter sig dokumentet tänkas i samband med andra strider under åren 1366—1370, omtalade i Visbykrönikan (S. R. S. I, sid. 45); Styffes försök att tidsätta dessa till 1380 (Bidrag I, sid. LXX, not) vilar på en lös kombination.

vad Sveriges allmoge fått lida¹. Men det bör här framhållas, att »allmogen» vid denna tid ej var identisk med bondebefolkningen och att ordet ingalunda hade samma klang på 1300-talet som i våra dagar. »Allmoge» här kan snarast återges med »folk». Anklagelsen att tyskarna minskat de klagandes gods, frid och frälse inskränker sig ej till någon bestämd klass: de som vid denna tidpunkt hade störst skäl att resa en dylik talan, voro väl de folkungavänliga herrar, som drabbats av Albrekts godsindragningar². Upprippet vänder sig också särskilt till rikets råd, d. v. s. Albrekts anhängare bland de svenska stormännen, och uppmanar dem att ställa sig i spetsen för den goda saken.

Den tanke upprippet vid sidan härav kraftigast ger uttryck åt, är en önskan att befria den ärlige och gode konung Magnus och hålla sig till honom. En jämförelse med ett par andra mot Albrekt fientliga agitationsskrifter från närliggande tid skall belysa denna dess tendens. Framför allt bygger den på nationalitetsmotsättningen mellan svenskt och tyskt: det är samma tanke, som får sitt första uttryck i det verkningsfulla manifest, Magnus och Håkan 1365 utfärdade från Arboga, där de kallade sitt folk till strid för »tungona endrätughet» i Sverige. Sin mest lyckade utformning fick samma tanke i »En lustig liknelse om konung Albrekt», som med lättförståeligt bildspråk gjorde striden mellan svenskt och tyskt till huvudinnebörden i Margaretas och Albrekts uppgörelse. Hela Albrekts historia visar, att problemställningen ej är denna, men ur agitatorisk synpunkt var tanken ett fynd³. Den starkt Magnus-vänliga grundidén i upprippet är således utformad på samma sätt som i andra från folkungahåll stammande skrifter; dokumentet i fråga är präglad av de slagord, vi känna från andra alster av den litterära striden mot mecklenburgarna.

¹ Jmf. Hans Hildebrand, a. a. sid. 290. Om »allmoge» se nedan sid. 49.

² Ovan sid. 42 samt S. Engström, Bo Jonsson Grip (Biogr. Lexikon, 5, sid. 84).

³ I. Andersson, a. a. sid. 171 om Magnus' och Håkans proklamation av år 1365, och sid. 204, not 3, om »En lustig liknelse».

Det kan, efter vad denna analys av uppropet givit vid handen, knappast råda tvivel om dess autenticitet. De tankar, det innehåller, voro aktuella just vid tiden för resningen. De överensstämma med de tendenser, som stilleståndsfördraget visat förefinnas bland de Albrekftientliga stormännen våren 1371: krav på återställande av gods, frid och frälse samt en mot Magnus välvillig stämning. Den egendomliga uppgiften om dess utställare (klerker och lekmän, som *bo* ovanskogs), vilken icke överensstämmer med den kunskap om företagens ledare, som stilleståndsfördraget ger, kan under sådana förhållanden ha tillkommit i demagogiskt syfte, såvida den icke är en förvanskning av någon avskrivare. Huruvida dokumentet verkligen blivit utfärdat, därom kan emellertid intet med visshet sägas.

Efter denna undersökning av de två viktigaste dokumenten rörande »folkresningen» i Sverige 1371 är dennas karaktär till vissa delar klarlagd. Stilleståndsfördraget är huvudkällan och från detta måste en närmare undersökning av rörelsens art taga sin utgångspunkt. Det är framför allt dess fylliga uppgifter om rörelsens ledare som göra, att denna blir gripbar.

Resningen står under ledning av vissa stormän. Dessa tala visserligen någon gång som vore de representanter för andra samhällsklasser. Men det är givet, att på stående uttryck som klerker, köpmän, bönder och bokarlar kunna inga slutsatser om en politisk rörelses demokratiska karaktär byggas. Snarare antyder då en passus i den konungaförsäkran, som Albrekt i augusti 1371 utfärdade, att en stämning av ovilja mot konungen sträckt sig till vidare kretsar inom landet. Det heter här, att »sumi the män, som wi hafwum waar oc rikisins land oc huus antwardat, hafua med hardom gierningom, thz är wär, badhe klärka, riddara, swena, köpstadzmän oc bönder oc widher nampn allan rikesins allmogha oss owyljoghan giort». Därför har det uppstått »en stor mistronadher . . mellom war oc rikesins godhra manna

oc ganzska almoghans i rikeno»¹. Men ledarna, som givit resningen dess riktning och bestämt de åtgärder, som blevo följden därav, äro ej på något sätt folkligt betonade, utan representera en stormannagrupp av bestämd färg. Det gäller att söka utröna deras motiv och deras mer eller mindre självständiga politiska insats.

Det kan tänkas, dels att ifrågavarande herrar handla på uppdrag av konung Håkan och äro ledare för hans trupper, dels att initiativet är deras eget. För det första alternativet kan måhända tala, att så många av Håkans högt betrodda män, rådsherrar och andra, deltagit i aktionen². Åtskilliga omständigheter tala emellertid däremot. I första hand den omständigheten, att stilleståndsundertecknarna endast tala å egna och sina hjälparens vägnar. Motparten å sin sida säger sig visserligen ej uttryckligen sluta överenskommelsen å konung Albrekts vägnar, men bland dem märkas hans marskalk och hans »åmbetsman», och deras »herre konung Albrekt» nämnes³. Vad som framför allt gör troligt, att de norsk-svenska herrarna uppträtt som relativt självständigt handlande politisk enhet, är händelsernas fortsatta utveckling. En kort översikt över tilldragelserna utanför Stockholm sommaren 1371 skall ådagalägga detta.

På högsommaren anlände konung Håkan själv med en här till Stockholm och började belägra staden⁴. Situationen var gynnsam. Albrekt var hårt trängd, och stora möjligheter syntes föreligga för att frigöra den fångne konung Magnus. Stillestånd på grundval av status quo hade ägt rum sedan

¹ Hadorph, Rimkrönikor, II, sid. 35. Ordet allmoge står här tydligt som beteckning för rikets innebyggare i allmänhet.

² Även den omständigheten, att Erik Kettilsson i februari 1371 i Värmland handlar på uppdrag av konung Håkan, talar därför (se ovan sid. 35).

³ Den möjligheten är dock icke utesluten, att de svensk-norska herrarna i ett eventuellt utfärdat motbrev på liknande sätt angivit sin ställning till Håkan. Definitivt kan detta ej avgöras.

⁴ S. R. S. I, sid. 29, 58 och 73. Med den här omtalade belägringen kan icke åsyftas händelserna i april. Uppgifter om Håkans ankomst till Stockholmstrakten i Lagerbring, Svea rikes historia, III, sid. 536 f. Jmf. A Taranger i Norges Historie, III: 1, sid. 134.

april. De förhandlingar, som nu förts mellan den från Tyskland återvändande Albrekt, hans svenska anhängare, de norsk-svenska herrar, som belägrat Stockholm, och Håkan, äro ej kända, men resultatet är bekant. Det är i hög grad överraskande. Den som skördar situationens frukter, är icke Håkan, ej heller Albrekt; det är de i förhandlingen uppträdande stormännen av båda partier. De två konungarna få sitta emellan¹.

Flera dokument bära vittne härom. Den 4 augusti erhöll Albrekt d. ä. den förut nämnde Gotskalk Falkdals löfte om bistånd vid fredsmedlingen mellan Albrekt och folkungarna². Kort därefter, den 9 augusti, avtvingade de svenska herrarna ur båda partier Albrekt en försäkran, vari han gav dem synnerligen långt gående utfästelser: rådet fick bl. a. sig överlättna rikets hus och fästen, fick utse fogdar över dessa och erhöll rättighet att vid rådsmedlems frånfälle själv utse hans efterträdare³. Bland de herrar, vilka här anges som rådsledamöter, uppträda, som ofta framhållits, flera av folkungarnas anhängare; av dem, som undertecknat stilleståndsfördraget, förekomma Erik Kettelsson, väpnaren Ulf Jonsson och Bengt Niclisson (?). Några dagar senare, den 14 augusti, följde fredsslutet mellan Håkan och Albrekt⁴. De sista dagarnas händelser hade helt ändrat situationen för Håkan, som icke längre hade effektivt stöd av alla de svensk-norska stormännen⁵. Också måste han betala en betydande lösen-

¹ För framställningen i det följande se Sv. Tr. II, sid. 428 ff.; D. Schäfer, a. a. sid. 531 ff.; W. Strecker, Die äussere Politik Albrechts II. von Mecklenburg, sid. 188 ff.; F. Oelgarte, Die Herrschaft der Meklenburger in Schweden, sid. 29 ff.; Tunberg, a. a. sid. 285 ff.

² Brillioth, a. a. sid. 67 f.

³ Hadorph, Rimkrönikor, II, sid. 34 ff.; jmf. Tunberg, a. a. sid. 285 ff.

⁴ Sv. Tr. II, sid. 428 ff. Om källorna till kännedomen om fördraget se I. Andersson, a. a. sid. 254 ff.

⁵ Häri låg en för Albrekt gynnsam omständighet: han stod nu friare gentemot Håkan och kunde vänta billigare fredsvillkor. Det är möjligt att hans konungaförsäkran endast gått ut på att genom den därvid åvägabragta adelskoalitionen försvaga Håkans ställning. Att han sökte bli kvitt de utfästelser, han då måst göra, därom vittnar hela hans senare historia.

summa för sin fader, och även om denne tillförsäkrades Västergötland, Värmland och Dal, skulle Albrekt ha överhögheten över frälset i dessa landskap.

Ser man händelserna i ljuset av vad som förut ådagalagts om »folkresningens» natur, överensstämman de förhandenvarande fakta om de svensk-norska herrarnas förfaringsätt väl därmed¹. Ett viktigt stadgande i Albrekts försäkran av den 9 augusti ger förklaringen till herrarnas uppträdande. Det heter här som sista punkt: »Item the som godz hafwa i rikeno i Swerike oc besitne ära i Norighe älla i Danmarck, skulu therra godz nywta mädhan the oss oc rikeno i Swerike plightha thiäniste göra, wtan the ware älla rikesins fianda warda, swa frampt än ware Swerikes män nyuta then sama rättin i Norighe oc Danmarck»².

Bestämmelsen kastar ett skarpt ljus över de Albrektfientliga herrarnas politik våren och sommaren 1371 och deras ställning till Håkan. Många av dem — det har visats med otvetydiga vittnesbörd — ha haft stora intressen att bevaka i Sverige, ehuru de valt att uppehålla förbindelsen med folkungarna. På dem äger ett stadgande som detta sin tillämpning, och det har för dem betytt en avsevärd vinning i makt och egendom att okvalt få behålla sin ställning i båda rikena. Deras till synes självständiga uppträdande ända från början och fram till deras uppseendeväckande steg den 9 augusti och den karaktäristiska rekryteringen av deras led befinna sig i fullständig överensstämmelse med resultatet av sommarens förhandlingar vid Stockholm. Fredstillståndet mellan Sverige och Norge hade, utökat med en dylik bestämmelse, för dem en väsentlig betydelse.

Även om det efter denna undersökning icke kan anses fullt säkert, vilken ställning de svensk-norska herrarna formellt intagit till Håkan, är det i varje fall klart, att de ge-

¹ Jmf. Tunberg, a. a. sid. 287, vilken karaktäriserar herrarnas uppträdande som svekfullt. — Munch, a. a. sid. 837 f., antar, att Erik Kettelsson omöjligen kan ha vetat om sin utnämning till riksråd, en synpunkt, som Taranger tyckes upptaga. Den beror på en missuppfattning av situationen.

² Hadorph, a. a. sid. 37.

nomfört en självständig politik, en gods- och maktpolitik av hänsynslöst slag. Deras fortfarande goda förhållande till folkungarna synes snarast bestyrka, att de knappast övergivit en på den norske konungens uppdrag igångsatt sak, utan ända från början följt en egen riktning.

Sakläget kan ytterligare belysas genom en blick över det närmaste seklets politiska händelser. Inom kort lågo åter de nordiska länderna i inbördes strider, vilka syntes komma att omintetgöra hela resultatet av fredsslutet¹. Oroligheterna fortsatte och det gamla läget med ovissa egendomsförhållanden tycktes återvända². Då vidtogo 1388 vissa svenska herrar den åtgärden att inkalla drottning Margareta till Sverige. Initiativet synes ha utgått från Bo Jonssons testamentsexekutorer, bland vilka befann sig dåmera riddaren Ulf Jonsson, densamme som väpnaren med detta namn år 1371. Bland dem var även Erik Kettilsson, en av de främste i 1371 års händelser, och förhandlingarna fördes på dennes slott Dalaborg³. I den försäkran, som Margareta samtidigt gav sina svenska anhängare, möter följande punkt, vars anslutning till motsvarande stadgande i Albrekts konungaförsäkran 1371 är ögonskenlig: »Framledhis at epter thet wii hafwom daghtingat med swenskom mannom, swa at ware mæn, tienara ok hielpara skulu thera gods ok ærfwe igen hafwa i Swerike, tha vnnom wii allom rikisins mannom i Swerike, the widher wara tienist blifwa, thera gods igen i Danmark ok i Norike»⁴. Samma fråga som 1371 har åter blivit brännande under de ständiga oroligheterna, och dess lösning är ett av unionens viktigaste problem. Åter och åter kommer denna fråga fram under unionsstridernas förlopp: den möter ständigt i förhandlingarna med Erik av Pommern under Engelbrektsresningens tid⁵ och även senare vid åt-

¹ Styffe, Bidrag, I, sid. LXIX f.; Tunberg, a. a. sid. 307 ff. Tunberg uttalar här en förmodan, att en fred, liknande »Skånefreden» 1381, slutits mellan svenskar och norrmän.

² Jmf. t. ex. hos Styffe, Bidrag, I, sid. LXX omtalat dokument.

³ Sv. Tr. II, sid. 458 ff.

⁴ Sv. Tr. II, sid. 471.

⁵ Sv. Tr. III, sid. 128, 149, 153 f.

skilliga tillfällen¹. För de många släkter, som ägde gods över hela Norden, var union i en eller annan form en nödvändig förutsättning för rikedom och makt.

Denna utveckling, vars betydelse för unionen Erslev tidigare påpekat för Sveriges och Danmarks vidkommande, har varit i hög grad betydelsefull, då det gäller Norge och Sverige vid 1300-talets slut. Som ett av dennas första synliga politiska resultat kan man betrakta de svensk-norska herrarnas företag år 1371, utfört mer eller mindre självständigt gentemot Håkan och med stöd även från bredare lager i Sverige.

¹ T. ex. Sv. Tr. III, sid. 257 f.

Ingvar Andersson.